

СВІТ МОВИ – СВІТ У МОВІ

МАТЕРІАЛИ VII Міжнародної наукової конференції

Київ 2023

**Міністерство освіти і науки України
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
Інститут мовознавства імені О. О. Потебні НАН України
Лодзинський університет
Шуменський університет
імені Єпископа Костянтина Преславського**

СВІТ МОВИ – СВІТ У МОВІ

МАТЕРІАЛИ

VII Міжнародної наукової конференції 27 жовтня 2023 р.

УДК 811
ББК 81.2

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету
іноземної філології Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова (протокол № 5 від 14 грудня 2023 р.)

Світ мови – світ у мові: матеріали VII Міжнародної наукової конференції (м. Київ, 27 жовтня 2023 р.; Український державний університет імені Михайла Драгоманова): тези доповідей / уклад. І. В. Воловенко, Т. В. Слива; за заг. ред. Ю. В. Кравцової. Київ: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. 285 с. електронне видання

ISBN 978-966-931-299-0

Збірник містить тези доповідей учасників наукової конференції, де розглядаються актуальні проблеми історичного розвитку мови, взаємозв'язку мови та мислення, мови як феномена культури, її ролі в міжкультурній комунікації, мовної семантики, лексико-граматичних інновацій, функціонування мовних засобів у різних типах дискурсу, сутності мовної особистості, прикладні аспекти вивчення мови.

Призначено для філологів – учених, викладачів, студентів.

ISBN 978-966-931-299-0

© Автори статей, 2023

© Український державний університет
імені Михайла Драгоманова, 2023

communicative behaviour. It also should be noted that «While some *flaming* is intentional, some is not. This is because users may misunderstand the intent of another user's message or forum posting» [5]. Let us add that we believe the communicative behaviour of *VLP* depends on various factors, and such aspects as age, occupation, social class, nationality, confession, and many others can help any researcher to study *VLP* from different perspectives. Along with that, as it has been noted aptly by I. Hrabovets, «... the development of social networks provides a person with new communicative opportunities for realizing their own creativity, exchanging information, creating their own personality, and simulating various types of social behaviour» [2, с. 104]. We could only add that our paper certainly has not been covered enough, thus, leading us to the conclusion that the study needs a more detailed and coherent picture of this issue.

Література:

1. *Crystal D.* The Cambridge encyclopedia of the English language. Second edition. Cambridge University Press. 2015. 465 p.
2. *Грабовець І. В.* Фреймінг та медіамейкерство як форми комунікативної поведінки. Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики: зб. наук. праць. Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2019. Вип. 83. С. 102–108.
3. *Гуменюк Л. Й.* Мережевий тролінг як вид комунікативної поведінки. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна. 2014. Вип. 1. С. 172–180.
4. *Нікіфорова Є. Ю.* Типи віртуальних мовних особистостей у форумному просторі (на матеріалі англійської мови): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук. Київ, 2018. 20 с.
5. *Електронний словник комп'ютерних та інтернет-термінів.* URL: <https://techterms.com>.

І. А. Аскерова
Київ, Україна

ЛІНГВОЕМОЦІОЛОГІЯ: СУЧАСНІ ПОЛОНІСТИЧНІ СТУДІЇ

Пропонована розвідка присвячена висвітленню теоретичного й методологічного осмислення мови емоцій у сучасній лінгвополоністиці. Усю наукову літературу, видану в Польщі й присвячену вивченню номінації, декскрипції чи експресії внутрішнього світу людини, умовно можна розподілити на три групи, першу з яких репрезентують теоретичні розробки, в яких робляться

спроби уніфікувати і впорядкувати невідповідності в термінологічно-поняттєвому апараті, обґрунтувати методологічно різні засади й підходи до дослідження лексики на позначення внутрішнього світу людини, запропонувати власні класифікаційні схеми тощо. Цим питанням присвячено, зокрема, праці Я. Пузиніни «Uczucia a postawy we współczesnym języku polskim», К. Дати «W jaki sposób językoznawcy opisują emocje?», Д. Шумської «O emocjach bez emocji», І. Новаковської-Кемпної «Język ciała czy ciało w umyśle, czyli O metaforycie uczuć» та ін.

Важливий внесок у розробку концепції про культурну зумовленість позначення й вираження емоцій належить польсько-австралійській дослідниці А. Вежбицькій, яка стверджує, що «емоції та культура нерозривно пов'язані між собою. Щоб досліджувати роль емоцій у певній культурі і значення культури у формуванні й концептуалізації емоцій, ми повинні звертати особливу увагу на мову в усіх її аспектах – лексичному, граматичному та прагматичному» [3, с. 189]. Дослідниця слушно зауважує, що, подібно як і окрема людина, кожна нація відрізняється від іншої підвищеною чи низькою емоційністю, а тому особливий інтерес становить вивчення концептуалізації емоцій у певній мовній родині, групі, окремій мові чи навіть ідіолекті. Авторка створює своєрідну семантичну метамову й описує емоційні стани людини за допомогою компонентів «X відчуває Z = X почувається так, як хтось, коли...» [там само]. Як ранні, так і пізніші праці мовознавиці заклали важливий фундамент для польських учених щодо подальших роздумів, дискусій, наукових пошуків.

Значно чисельнішою є друга група праць, яку складають розвідки, присвячені семантичному описові вибраних назв психічних феноменів. До перших спроб аналізу емотивної лексики у польській лінгвістиці належать статті Д. Буттлер, яка ще в 70-х рр. минулого століття, використовуючи метод компонентного аналізу, досліджувала групу польських прикметників зі значенням «такий, що перебуває у зв'язку із радістю». А. Вежбицька, враховуючи не психологічні дані, а інтуїцію, мовне чуття, описала явища внутрішнього світу людини й представила результати своїх семантичних «медитацій» у монографії «Kocha, lubi, szanuje». Е. Сятковська досліджувала назви позитивних і негативних емоцій у польській та чеській мовах XIV–XX ст. на матеріалі пам'яток писемності й історичних словників. А. Спагінська-Прушак опрацювала лексико-семантичну групу з домінантою *strach* і *gniew* у польській, російській, сербській і хорватській мовах. Загалом варто зауважити, що лінгвоемоціологія зародилася в руслі саме системно-структурного мовознавства, але значно розвинулась у межах антропоцентричної парадигми.

Ґрунтовними дослідженнями лексики на позначення афективної сфери особистості в польському мовознавстві є праці І. Новаковської-Кемпної. У розвідці «Konstrukcje zdaniowe z leksykalnymi wykładnikami predykatów uczuć» авторка представила семантичні моделі і класифікацію предикатів, що виражають емоції та почуття людини. У монографії «Konceptualizacja uczuć w języku polskim» вже у дусі когнітивізму здійснено аналіз метафор на позначення емоцій у польській та болгарській мовах з метою виявлення специфіки концептуалізацій у мовній свідомості обох народів. А. Пайдзінська досліджувала особливості вираження емоцій на матеріалі польської фразеології. У. Копець займалася вивченням розвитку лексики емоцій у мові дітей і молоді.

У листопаді 2002 р., а потім і 2003 р. у Варшаві було проведено дві знакові наукові конференції: перша з них мала назву «Anatomia gniewu. Emocje negatywne w językach i kulturach świata», а друга – «Anatomia szczęścia. Emocje pozytywne w językach i kulturach świata», результати яких представлені у збірниках під тими ж назвами.

Вагомий внесок у розробку досліджуваної проблематики зробила сучасна польська дослідниця, професор Варшавського університету А. Миколайчук. Мовознавиця, спираючись на погляди А. Вежбицької, Дж. Лакоффа, М. Джонсона та інших авторитетних учених, у 90-х рр. минулого століття почала досліджувати механізми взаємозв'язку нейробіології, з одного боку, і культури, з іншого боку, у тлумаченні й мовному вираженні душевних переживань людини. У 1997 р. А. Миколайчук захистила кандидатську дисертацію під керівництвом проф. Р. Ґжегорчикової «Nazwy gniewu we współczesnym języku polskim (Analiza semantyczna podstawowych leksemów)». Результати праці авторка представила в монографії. Свої подальші наукові пошуки у галузі відповідної проблематики мовознавиця представила у докторській дисертації, комплексно і всебічно відтворивши образ радості у польській мові, за матеріалами якої вийшло монографічне дослідження «Obraz radości we współczesnej polszczyźnie». Найновішою працею авторки є «Wstyd i duma. Generalia i kontrasty w badaniach nad konceptualizacją przeżyć samoświadomościowych w języku polskim (na tle porównawczym)».

Загалом серед сучасних польських дослідників, окрім згаданих вище, які займаються вивченням вибраних назв емоцій та почуттів людини, слід назвати імена таких учених, як Р. Ґжегорчикова, М. Якубович, М. Гугала, К. Томчак, А. Карась, А. Кшижановська, Е. Новак, А. Роля, Е. Єнджейко, Й. Попович та ін.

Вивчати «портретування» емоцій лінгвістам допомагають тексти. За словами А. Миколайчук, досліджуючи слова на позначення емоцій у їхніх текстових переплетіннях, а не лише через призму

лексикографічних дефініцій <...>, ми вивчаємо сховані за ними моделі психічних переживань, що являють собою складні концептуальні структури, які часто створюються на основі концептуальних метафор і метонімії [2, с. 15]. Отже, остання група праць стосується вивчення особливостей функціонування назв емоцій і почуттів у художній літературі. Так, Б. Серадзька досліджувала емоційні стани Бруно Шульца у світлі лексики з «Księgi Listów», її авторству належить також монографія «Jana Kochanowskiego renesansowy świat uczuć: Analiza językoznawcza». Предметом дослідження А. Кіновської є концептуалізація кохання й ненависті в романі «Буревій» Е. Бронте та в його польських перекладах. Особливостям функціонування назв емоцій у мові й у тексті присвячений 14-й том серії «Język a Kultura».

Усі польські мовознавці, які працюють у галузі лінгвістики емоцій, однак щодо необхідності комплексного, багатоаспектного семантичного дослідження мови емоцій. У сучасній польській лінгвоемоціології простежуються чіткі інтеграційні тенденції поєднання структуралістських, когнітивних і культурологічних підходів [2, с. 13]. У своїх працях учені використовують методи структуралізму (метод лексико-семантичних полів, компонентний аналіз, опис предикатно-аргументних структур) та когнітивізму (реконструкція мовного образу емоцій за допомогою аналізу фразеології, концептуальних метафор). За словами Е. Єнджейко, лінгвістику кінця ХХ ст. характеризує своєрідний синкретизм теорій і певний методологічний комплементаризм [1, с. 59].

Таким чином, на сьогоднішній день уже чимало зроблено в галузі вивчення лексики на позначення афективної сфери особистості. Однак, незважаючи на ці здобутки, низка теоретичних і методологічних питань вироблення схем та моделей опису лексики на позначення емоцій усе ще є не розв'язаною, а чималі масиви відповідних мовних одиниць досі не дістали наукового висвітлення. Найменше опрацьованим у сучасній лінгвістичній полоністиці залишається історичний аспект цього лексичного поля, який розкриває походження назв емоційних станів, їх формально-дериваційну і значеннєву еволюцію, моделі первісної номінації та закономірності подальшого смислового розвитку. Цим питанням присвячені, зокрема, праці українських полоністів – І. А. Аскерової «Семантичне поле назв емоційно-афективних станів у польській мові» та Л. І. Ніколаєнко «Репрезентація емоцій заздрості і співчуття в польській, російській та українській мовах: семантико-когнітивний і лінгвоаксіологічний виміри».

У 2014 р. львівська дослідниця О. Г. Лозинська захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук «Польська кінематична фразеологія на позначення емоцій:

структура, семантика, функціонування». Наукова новизна цієї праці полягає в тому, що авторка особливу увагу приділила інноваціям (інновації-розширення, інновації-скорочення, інновації-заміни тощо) у корпусі польської емотивної фразеології.

Відповідний шар лексики цікавить не лише теоретиків мови, а й практиків, викладачів польської мови як іноземної, адже потреба в комунікації емоцій, особливо в наш буремний час, відчутно зросла. У Варшаві у 2022 р. вийшла друком перша, наскільки нам відомо, в лінгводидактиці монографія Б. Лукашевич «Emocje – kultura – język. Wyrażanie emocji negatywnych w polonistycznej praktyce glottodydaktycznej».

Отже, зі зміною парадигми гуманітарного знання в бік антропоцентризму дослідження відображення в мові внутрішнього світу людини і, зокрема, її емоційної сфери, зайняло одне з ключових позицій у сучасній лінгвістиці. Результати, отримані в ході емотиологічних досліджень, мають велике значення для суміжних мовознавчих напрямів, зокрема, для лінгвокультурології, де вони використовуються для підтвердження гіпотези про національно-культурну специфіку вираження емоцій різноманітними мовними засобами з урахуванням їх універсального та національно-специфічного, інтегрального характеру. Накопичений лінгвополоністикою досвід вивчення механізмів вербального втілення внутрішніх переживань є важливим внеском у загальну теорію й методологію вивчення багатої і складної, але водночас яскравої й загадкової мови емоцій та почуттів людини.

Література:

1. *Jędrzejko E.* O językowych wykładnikach pojęcia Wstyd w różnych koncepcjach opisu. *Język a Kultura*. Wrocław: Wyd-wo Un-tu Wrocławskiego, 2000. T. 14. S. 59–77.
2. *Mikołajczuk A.* Obraz radości we współczesnej polszczyźnie. Warszawa: Semper, 2009. 357 s.
3. *Wierzbicka A.* Emocje. Język i «skrypty kulturowe». *Język. Umysł. Kultura*. Warszawa: PWN, 1999. S. 163–189.